

Joona Taipale

KOHTAAMISEN ILLUUSIO – Huomioita Winnicottin kirjeestä Kleinille¹

*”Yksilö kommunikoi ainoastaan sen maailman kanssa, jonka hän itse luo, ja samoin toiset ihmiset kommunikoivat yksilön kanssa vain sikäli kuin he luovat hänet. Silti terveen ihmisen elämä sisältää illuusion kohtaamisesta. Juuri nämä kokemukset ovat ihmiselämän kohokohtia”
(Winnicott [1952] 1987b, 43).*

Johdanto

Tieteellisessä keskustelussa osallistujien odotetaan käyttävän käsitteitä, erotteluja ja sanamuotoja, jotka ovat vastaanottajien ymmärrettävissä. Jotta ajatuksemme voidaan tavoittaa, meidän on niin sanotusti *puhuttava toisen kieltä*. Vaatimus voi olla myös liiallinen. Mitä kattavammin yksilöiden odotetaan hyväksyvän tietyn keskustelun teoreettiset ja käsitteelliset lähtökohdat tullakseen kuulluiksi, sitä voimakkaammin he joutuvat muokkaamaan ajatuksiaan annetun käsitteellisen viitekehyksen mukaisiksi ja näin ikään kuin ajattelemaan keskustelun ehdoilla. Kyseinen vaatimus voi siis myös haitata epätavanomaisten ajatustapojen kehittymistä ja estää ajatusperinteen uudistumista.

Tasapainottelu omaperäisten ajatusten ja annetun käsitteellisen viitekehyksen välillä on erityisen haastavaa psykoanalyysin kaltaisten tutkimusperinteiden kohdalla, joiden piirissä on useita kilpailevia teorioita, lähestymistapoja ja käsitteellistyskäytäntöjä. Kuten David Tuckett kirjoittaa, psykoanalyysilla on op-

pialana ”epävarma perusta”: sen keskeisiä oletuksia kyseenalaistetaan jatkuvasti sisältä käsin, sen piirissä vallitsee vain osittainen käsitteellinen konsensus ja oppialaa on voimakkaasti rakennettu auktoriteettien ja henkilökohtaisten tulkintojen varaan (Tuckett 1998, 431-432). Näkemysten moninaisuus on toki sellaisenaan rikkaus, mutta oppialan pirstoutuminen heikosti keskenään keskusteleviksi koulukunniksi on ajatusperinteelle uhka. Kuten Tuckett havainnollistaa, esimerkiksi psykoanalyttisten tutkimusjulkaisujen arvioiminen edellyttää yleisesti jaettua käsitystä siitä, millaiset ajatukset ja teoretisoinnit ovat julkaisemisen ja siten ajattelemisen arvoisia, mutta toisaalta kyseisen käsityksen ollessa liian tiukka tai joustamaton on vaarana ”kansainvälisesti homogenisoitu tyyli, joka vaientaa luovuuden ja omintakeisuuden” (mt., 433).

Lähestyn artikkelissani tätä aihepiiriä Winnicottin luovuutta ja mukautuvuutta koskevan teoretisoinnin suunnalta. Winnicottin teoriasta on yleisesti ottaen kirjoitettu paljon, mutta aihetta on

¹ Artikkelini pohjautuu englanninkieliseen artikkeliini ”The illusion of contact. Insights from Winnicott’s 1952 letter to Klein”, joka on julkaistu *International Journal of Psychoanalysis* -lehdessä vuonna 2021 (ks. Taipale 2021b). Winnicott-suomennokset ovat omiani. Tekstistä on tulossa myös saksankielinen käännös, joka julkaistaan syyskuussa 2022 *Jahrbuch Internationale Psychoanalyse* -lehdessä.

käsitelty pääosin varhaislapsuuden kontekstissa. Mainitun teorian antia aikuisten (mm. tutkijoiden) vuorovaikutuskokemusten tutkimukselle ei ole riittävästi huomioitu. Artikkelini paikkaa tätä puutetta selvittämällä Winnicottin ajattelun valossa sitä, *miten psykoanalyttinen tutkimusperinne voi pysytellä avoimena uusille ajattelu- ja jäsennostavoille siitäkin huolimatta, että yksittäisten tutkijoiden on liikkuttava ennalta annetun käsitteellisen viitekehyksen puitteissa*. Lähestymistapani on teoreettinen: kliinisen tai empiirisen aineiston käsittelyn sijaan kiinnitän selvitykseni kirjeeseen, jonka Winnicott kirjoitti Kleinille vuonna 1952 ja jossa hän ilmaisi huolensa psykoanalyttisen tutkimusperinteen näivettymisestä. Analyysini saattaa osoittaa hyödylliseksi myös psykoterapiatutkimuksen ja kliinisen työn kannalta, mutta nämä laajennokset jätän suosiolla myöhempien tutkimusten aiheiksi.

Artikkelini rakentuu seuraavasti. Ensimmäisessä luvussa jäsenän Winnicottin teoriaa luovuudesta ja mukautuvuudesta, mikä mahdollistaa yllä esitetyn tutkimuskysymyksen tarkentamisen. Toisessa luvussa analysoin Winnicottin myrskysisän kirjeen sisältöä. Kolmannessa luvussa selvitän kirjeessä esiintyvää ajatusta ”kuolleesta kielestä” ja kytken sen ”kuolleen äidin” käsitteeseen. Neljännessä luvussa jäsenän inhimillisen kommunikaation epäsymmetrisiä rakenteita ja yhdessä ajattelemisen perusedellytyksiä, ja tämän kautta selvennän mitä Winnicott tarkoittaa kohtaamisen illuusiolla.

Maailmasuhteen henkilökohtaisuudesta

Winnicottin mukaan aikuisen yksilön kokemuksessa on kaksi gravitaatiokeskusta tai napaa: *idiosynkraattisesti jäsentynyt todellisuus* ja *objektiivisesti havaittu todellisuus*. Kahden erillisen todellisuuden sijaan kyse on painotuksesta (ks. Winnicott 1971, 87-88). Ajoittain kokemuksemme on vahvasti subjektiivisten impulssiemme ja intressiemme (perinteisemmin ilmaistuna: psyykkisen todellisuuden) värittämää; toisinaan kokemuksemme taas voimakkaammin mukaillee sitä, millaisina me käsitämme asioiden muillekin ihmisille näyttäytyvän. Winnicottin teoriassa ihmiselämä on tasapainottelua näiden subjektiivisempien

(”luovien”) ja objektiivisempien (”mukautuvien”) kokemustapojen välillä. Yleensä kokemustapojen keskinäinen painotus on joustavaa ja palvelee sopeutumista annettuihin olosuhteisiin, mutta painotus voi myös vakiintua patologisella tavalla, jompaa kumpaa ääripäätä suosien: ”Nämä kaksi ihmisryhmää tulevat psykoterapiaan, koska yhdessä tapauksessa he eivät tahdo elää loppuelämäänsä irrallaan tosiasioista, ja koska toisessa tapauksessa he tuntevat vieraantuneensa unelmoinnista” (Winnicott 1971, 90; ks. myös Fonagy & Target 1996; Target & Fonagy 1996; Fonagy & Target 2000; Fonagy & Target 2007).

Tasapainottelu luovuuden ja mukautuvuuden välillä kulkee teemana läpi Winnicottin koko tuotannon. Suotuisissa tapauksissa yksilöllä on jalansija molemmissa. Toisin sanoen, kypsä aikuinen kykenee säilyttämään kosketuksen idiosynkraattisesti hahmottuviin ”subjektiivisiin objekteihin” siitäkin huolimatta, että joutuu myös mukauttamaan kokemuksiaan objekteihin sellaisina kuin ne ”itsessään” ovat. Tasapainottelu alkaa jo varhain ja on aluksi riippuvaista ”kannattelevasta ympäristöstä” (Winnicott 1971, 119-120). Winnicottin kehitykselliset huomiot ovat tältä osin yleisesti tunnettuja. Lapsen alkaessa tuntee olonsa nälkäiseksi – siis hänen ”valmistautuessaan luomaan rinnan” (Winnicott 1971, 15) – hoitaja huomaa tämän ja tarjoaa täyttää lapsen tarpeen: näin hän mahdollistaa sen *illuusion*, että lapsen kokema hoiva (esim. ruokintatilanne) syntyy tämän tuntemasta tarpeesta (esim. nälän tunteesta). ”Terve vauva luo jotain sellaista, mikä tosiasiaa jo odottaa maailmassa löytymistään; silti terveelle vauvalle tuo objekti näyttäytyy *luotuna, ei löydettyinä*” (Winnicott 1965, 180-181). Ulkopuolisen tarkkailijan näkökulmasta lapsen luovuuden tunne on vain virheellinen vaikutelma: hoitajahan on itsenäinen toimija, joka reagoi lapsensa ilmauksiin, ja synnyttää lapselle sen virheellisen käsityksen, että hoivatilanne aiheutuu hänen tahdostaan. Mutta lapsen näkökulmasta kyse ei ole väärinkäsityksestä vaan *kokemuksesta* – hoivatilanne todella on lapsen tahdon mukainen (Winnicott 1988, 106; vrt. Winnicott 1971, 7).

Lapsen tarve tai toive merkitsee Winnicottin teoriassa *luovaa impulssia* (ks. Saarinen ja Taipale 2019) – Freud puhui tässä yhteydessä aistimellisista ”hallusinaatioista” (Freud 1966, 325). Tosiasiaa

pelkkä tarve ei luo ruokintilannetta, vaan tilanne jää riippuvaiseksi tosiasiallisesta hoitajasta. Mikäli hoivaympäristö tosiasiaassa tyydyttää lapsen tarpeet ja toiveet – siis ”luovat impulssit” – riittävän toistuvasti ja ilman suurempia viiveitä, vakiintuu lapselle tunne siitä, että mainituilla tuntemuksilla on ”vaikutusta” (*Wirkung*) hänen todelliseen ympäristöönsä: hänen tuntemuksensa ”saavat aikaan” asioita, ne eivät ole pelkkää subjektiivista haihattelua vaan vaikuttavuudessaan jotain ”todellista” (*wirklich*).²

Myös aika tekee tässä tehtävänsä. Mikäli hoiva on ollut riittävää, niin realiteettien enenevästi ilmoittaessa itsestään lapsen mieleen on jo lukuisten hoivakokemusten myötä vakiintunut luottamus tai tunne luovien impulssien ja ulkomaailman vuorovaikutuksesta (Winnicott 1965, 180). Tämän myötä ulkoinen ympäristö näyttäytyy lapselle *henkilökohtaisesti merkittävänä, omana* (Winnicott 1971, 136). Kyseessä ei ole mikään vähäpätöinen lisäys, koska hahmottuminen omien impulssien toteutumisalueena saa ympäristön tuntumaan kotoisalta, eloisalta, ”katekoidulta”. Ympäristö, joka ei tue yksilön luovia impulsseja, tuntuu välttämättä vieraalta tai elottomalta (kuolleelta). Suhteessa tällaiseen ympäristöön yksilön luovat impulssit jäävät siis pelkästään subjektiiviksi, vaikutuksettomiksi ja tässä mielessä epätodellisiksi, mikä tarkoittaa, että yksilö tuntee myös itsensä elottomaksi ja voimattomaksi. Winnicott ilmaisee asian painokkaasti kirjoittamalla, että subjektiivisesti luotu ympäristö on ainoa ympäristö, jossa yksilö *elää* (Winnicott 1971, 140-141; vrt. Winnicott 1965, 184). Henkilökohtainen suhde maailmaan ei siis ole kuin neutraalin maailmakokemuksen kuorrute vaan maailmakokemuksen *perusta*. Toisin sanoen, objektiivinen (tai objektiivisempi) havainto maailmasta rakentuu idiosynkraattisesti värittyneen kokemuksen varaan ja olettaa sen.

Tästä syystä jalansija kaikkien jakamassa maailmassa on *laadullisesti erilainen* kuin jalansija subjektiivisesti luodussa maailmassa. Winnicottia mukaillen voidaan tiivistää, että yksilö *elää* idio-

synkraattisesti jäsentyneessä maailmassa ja siitä käsin *viittaa* objektiiviseen maailmaan tai *suunnitautuu* jälkimmäisen mukaan. Reflektiivisessä tarkastelussa me voimme panna merkille esimerkiksi sen, kuinka ympäristömme hahmottui eri tavalla silloin kun olimme väsyneitä tai kun päätämme särki, ja vastaavasti voimme muistuttaa itseämme siitä, että eri ihmiset havaitsevat maailman hyvin erilaisista kokemuksellisista lähtökohdista. Tällaisten huomioiden myötä voimme muistuttaa itseämme oman tämänhetkisen kokemuksemme idiosynkraattisesta värittyneisyydestä³ – siis siitä, että kokemuksemme on ”vain subjektiivista” – ja etsiä kiinnepisteitä, jotka ovat yhteneväisiä kaikille yksilöille kokemusolosuhteista riippumatta. Mutta se ”objektiivinen ympäristö”, johon me tällä tavoin hetkellisesti kurotumme, ei ole paikka, jossa *elämme*. Se on *maailma kenelle tahansa*: maailma, joka ei ole erityisesti kenenkään oma (eikä siten myöskään minun). Ympäristön ajatteleminen ilman subjektiivista väritystä on älyllinen abstraktio, jossa koetusta ympäristöstä hetkellisesti riisutaan pois kaikki, mikä tekee siitä ajattelijalle itselle mielekkään ja henkilökohtaisesti merkityksellisen maailman. Siksi jalansijamme idiosynkraattisesti hahmottuneessa maailmassa on laadullisesti erilainen kuin jalansijamme niin kutsutussa objektiivisessä todellisuudessa. Objektiivinen todellisuus on kuin tähtitaivas, jota voimme käyttää navigointivälineenä idiosynkrasoidemme ailahteluvalla merellä: se on jotain, mihin voimme *viitata* tai mitä voimme *ajatella* – mutta ei paikka, jossa me *elämme*.

Nämä alustavat merkinnät mahdollistavat tutkimuskysymyksen tarkentamisen. Sovellan seuraavassa Winnicottin teoriaa ulkoisen ympäristön kohtaamisesta ajattelemalla *ympäristön* sijaan *käsitteellistä viitekehystä*, jonka puitteissa yksittäisen tutkijan odotetaan jäsentävän ajatuksiaan ja ilmai-

2 Saksankielinen sanaleikki viittaa Freudin käsitteisiin; Winnicott tietenkin kirjoitti englanniksi.

3 Aivan kuten värin näyttäytyminen on pinnan ominaisuuksien ohella riippuvaista myös valaistuksesta, samoin maailman tai objektin kokemuksellinen merkitys riippuu paitsi asioiden objektiivisista ominaisuuksista myös idiosynkraattisista olosuhteista. Väritymisvertaus on mielestäni osuva yhtäältä sikäli, että ”objektiivisten värien” sijaan on olemassa vain värejä tietyssä valaistuksessa, ja toisaalta sikäli, että valaistus ei kuitenkaan täysin sanele sitä minkä värisiä asioita me havaitsemme. Vertausta soveltaen: idiosynkraattinen valotus on henkilökohtaisesti merkittävien objektien ilmenemisen *välttämätön* muttei *riittävä* ehto.

sevan itseään. Näytän, että vastaavasti käsitteellinen viitekehys voidaan kokea omana ja henkilökohtaisesti merkittävänä vain luomalla se subjektiivisesti. Winnicottin kirje Kleinille vuodelta 1952 on tältä kannalta erityisen kiinnostava lähde, koska siinä Winnicott soveltaa teoriaansa luovuudesta ja muokautuvuudesta psykoanalyysin piirissä käytävään keskusteluun.

Kurrottuminen Kleinin suuntaan

Marraskuun viidentenä päivänä vuonna 1952 Winnicott piti Britannian psykoanalyttisessa yhdistyksessä (*British Psychoanalytic Society*, vastedes ”Yhdistys”) esitelmän. Lyhyt ja tiivis esitys kantoi otsikkoa ”Anxiety related to insecurity”, ja se alleviivasi kannattelevan ympäristön merkitystä lapsen kehityksessä (ks. Winnicott 1958, 97-100). Myös Klein ja monet hänen läheisimmät työtoverinsa istuivat yleisössä. Tuohon aikaan Kleinin ajattelu oli jo voimakkaasti vakiinnuttanut asemansa Yhdistyksessä: Klein oli julkaissut useita vaikutusvaltaisimpia kirjoituksiaan, hänen työtään käsiteltiin jatkuvasti Yhdistyksen kokouksissa ja hänellä oli monia uskollisia seuraajia. Monet ajattelivat Kleinin käsitteistön olevan kaikenkattava – esimerkiksi Joan Riviere oli hiljattain kirjoittanut, että Kleinin psykoanalyttinen teoria ”kattaa kaikki psyykkiset ilmentymät, normaalit ja epänormaalit, syntymästä kuolemaan, eikä sisällä ainuttakaan sokeaa pistettä tai ilmiötä, joka ei selittyisi suhteessa siihen, mitä hän käsittelee” (Riviere 1952, 11). Kleinin käsitteellistykset miellettiin siis enenevästi ”kieleksi”, jota Yhdistyksen esitysten oletettiin hyödyntävän.

Tällaisessa ilmapiirissä Winnicott piti oman esityksensä. Esityksen aikana osa yleisöstä vaati, että tehdäkseen ajatuksensa helpommin lähestyttäviksi Winnicottin tulisi muotoilla esityksensä uudelleen käyttäen kleinilaista käsitteistöä. Winnicott ei mukautunut vaatimukseen vaan korosti, että hänen on tärkeää saada ilmaista ajatuksiaan omalla tavallaan. Noin kaksi viikkoa myöhemmin, marraskuun seitsemäntenätoista päivänä vuonna 1952, Winni-

cott kirjoitti Kleinille kirjeen, jossa hän ilmaisi huolensa:

”On varmasti ärsyttävää, kun haluan ilmaista oman kehitykseni ja analyttisen kokemukseni myötä muodostuvia ajatuksia omalla kielelläni. Ärsyttävyys piilee kaikeksi siinä, että kaikki muutkin haluaisivat tehdä näin, mutta tieteellisessä yhdistyksessä päämäärämme on löytää yhteinen kieli. Tämä kieli on kuitenkin pidettävä elossa: ei ole mitään pahempaa kuin kuollut kieli. [...] Olin toivonut [...] sinulta jonkinlaista reaktiota siihen eleeseen, jonka esityksessäni tein. Eleeeni on luova, ja voin muodostaa sen kautta suhteen vain, jos se otetaan vastaan. [...] Minusta tuntuu siltä, että toivettani ilmaista ajatuksiani omalla tavallani vastaa sinun tahollasi vaatimus kääntää kaikki uudet ajatukset sinun kielellesi” (Kirje Kleinille⁴).

Asetelma heijastaa siis Winnicottin ajattelun ydinkysymystä: miten *ulkomaailmaan* (meidän tapauksessamme: *vallalla olevaan käsitteelliseen viitekehukseen*) voidaan muodostaa *suhde*?

Winnicottin vastahakoisuus ilmaista itseään Kleinin käsitteistöllä johtuu epäilemättä monesta asiasta. Sisällöllisillä erimielisyyksillä on varmasti myös osansa. Kahden ajattelijan yksi keskeinen eroavuus liittyy kysymykseen *todellisen hoivaympäristön roolista* hyvien ja huonojen sisäisten objektien muodostumisessa: Kleinin mukaan sisäiset objektit eivät ole riippuvaisia todellisesta hoivaympäristöstä, Winnicottin mukaan ovat. Winnicott muotoilee tätä koskevan kritiikkinsä myöhemmin seuraavasti:

”On totta, että ihmiset elävät elämänsä ikään kuin pitäen itse pystyssä sitä lyhtypylvästä, johon he nojaavat. Mutta aluksi mukana on oltava myös todellinen lyhtypylväs – muuten luotettavuuden ajatusta ei voida sisäistää. [...] Jos sisäisten hahmojen luotettavuus ei juontaisi juuriaan varhaislapsuuden tosiasiallisista kokemuksista, niin tällöin joutuisimme vastaavasti sanomaan, ettei ole väliä onko analyttikko tosiasiaa luotettava vai epäluotettava – ja minusta tuntuu,

4 Viitatessani Winnicottin kirjeeseen Kleinille 17.11.1952 käytän lyhennettä ”Kirje Kleinille”. Kirje on noin neljä sivua pitkä, enkä siksi siihen viitatessani tarkenna sivunumeroita. Viitatessani Winnicottin muihin kirjeisiin (Winnicott 1987b) annan tavanomaisen viitteen ja merkitsen kirjeen päiväyksen [vuosi] hakasulkeisiin (tällä tavoin muotoiltuna ”Kirje Kleinille” löytyy teoksesta Winnicott 1987b [1952], 33-37). Viitteet Winnicottin muihin teoksiin ja kirjoitukseen erottuvat sen kautta, että ne eivät sisällä hakasulkeita.

etemme voi hyväksyä tätä kantaa” (Winnicott 1987b [1966], 158; vrt. Winnicott 1971, 13; Winnicott 1987b [1952], 38).

Kahden ajattelijan välinen erimielisyys on niin perustavanlaatuisen, ettei ole selvää, *voisiko* Winnicottin teoriaa ylipäätään tehdä ymmärrettäväksi kleinilaisessa viitekehysessä.

Winnicottin vastahakoisuudella on kuitenkin periaatteellisempia syitä, joita hän artikuloi kirjeessään. Winnicottin mukaan oman ajatustavan mukauttaminen valmiiseen käsitteelliseen viitekehukseen – siis ajattelemineen niin sanotusti keskustelun ehdoilla – näivettää ajattelua. Tässä kohtaa on syytä painottaa, että Winnicottin huoli ei ole suunnattu vain Kleinille, vaan vaatimus ilmaista itseään ”omalla kielellään” toistuu läpi hänen tuotantonsa (ks. Winnicott 1971, 129; Winnicott 1989, 262, 284, 488; Winnicott 1965, 9). David Rapaportille Winnicott kirjoittaa:

”Olen ihmisenä sellainen, että tunnen voimakasta tarvetta työskennellä ja ilmaista ajatuksiani ensin omalla tavallani. Työlään prosessin myötä päädyn joskus muotoilemaan ajatuksiani uudelleen kytkeäkseen niitä toisten työhön, ja tällöin usein huomaan, että ’omaperäiset’ ajatukseni eivät olleet niin omaperäisiä kuin minusta niiden syn-tyessä tuntui. Muut ihmiset ovat kaikei saman-laisia” (Winnicott 1987b [1953], 53-54).

Myös ”Primitive emotional development” -kirjoituksen (1945) alku on havainnollistava:

”Olen valinnut erittäin laajan aiheen. Yritän ainoastaan antaa henkilökohtaisen selvityksen asiasta. [...] En ensin tarjoa historiallista katsausta ja sitten näytä, miten omat ideani ovat kehittyneet muiden teorioista, koska mieleni ei toimi niin. Sen sijaan poimin tämän ja tuon, sieltä ja tuolta, syvemmän kliiniseen kokemukseeni ja muodostan omat teoriani – ja sitten, vasta viimeiseksi, saatan puntaroida, keneltä olen varastanut ja mitä. Ehkäpä tämä on yhtä hyvä menetelmä kuin mikä tahansa muukin” (Winnicott 1958, 145).

Molempien lainausten viimeinen lause kuulostaa puolustevalta, mutta se myös herättää ajatuksia. Vertaisarvioitujen akateemisten artikkelien maailmassa tutkijat koulutetaan sijoittamaan omat

ajatuksensa käynnissä olevaan keskusteluun, tekemään selväksi, mitä muut ovat aiheesta lausuneet, ja tätä taustaa vasten alleviivaamaan sitä, mitä uutta heidän omat oivalluksensa käynnissä olevaan keskusteluun tuovat. Menettely on hyvin perusteltu: se estää ”pyörän keksimistä uudelleen”, yhtenäistää tieteellisten käsikirjoitusten arviointiprosessia ja edistää tieteen kehitystä. Toisaalta tällaisessa asemoinnissa nojataan usein niin kutsuttuihin *standarditulkintoihin*, mikä ylläpitää käsitystä käynnissä olevan keskustelun luonteesta. Jotta nojaaminen standarditulkintoihin ei olisi sokeaa, on muiden ajatukset ja teoretisoinnit ensin tulkittava. Tämä tulkintatyö voi puolestaan toteutua vain tutkijan omista lähtökohdista, ja tulkitessa toisten näkemyksiä tutkija aina jo samalla tulkitsee itse ilmiötä. Tässä mielessä kyse on kahdesta tavasta tehdä sama asia. Oli ensisijainen tutkimuskohde joko *ilmiö itse* tai *muiden tutkijoiden käsitys tuosta ilmiöstä*, kummasakin tapauksessa tutkija tulkitsee ilmiötä ja toisten kirjoituksia omista lähtökohdistaan käsin. Winnicott tunsi voimakasta vetoa ensinmainittuun työskentelyjärjestykseen. Hänen leikkisä vastauksensa työtoverin suositellessa tutkimuskirjallisuutta on paljastava:

”Hyvä Masud, minulle on turha ehdottaa lukemista. Jos näet teksti pitkästytää minua, nukahdan viimeistään ensimmäisen sivun puolivälissä; jos taas se kiinnostaa minua, alan kirjoittaa koko juttua uudelleen ennen kuin pääsen ensimmäisen sivun loppuun” (lainattu teoksessa Khan 1958, xvi).

Samaan hengenvetoon on syytä mainita, että Winnicott oli erittäin hyvin perillä psykoanalyttisesta tutkimuskirjallisuudesta (ks. esim. Winnicott 2013).

Vaikka tarve ilmaista itseään omalla tavalla on Winnicottin kohdalla ehkä korostunut, kyseessä on siis hänen mukaansa *yleisinhimillinen* taipumus – ja sen toteutuminen tulisi hänen mukaansa sallia *kaikkien* kohdalla. Esimerkiksi Kleinin omia idiosynkraattisia käsitteellistyksiä Winnicott ei sinänsä nähnyt ongelmallisina – Winnicott painvas- toin kirjoittaa Kleinille: ”sinun työsi on oma henkilökohtainen panoksesi ja kaikki ovat mielissään

siitä, että sinulla oma tapasi ilmaista ajatuksiasi” (kirje Kleinille). Sisällöllisistä erimielisyyksistä huolimatta Winnicott usein myös ylistää Kleinin tutkimuksellista ja kliinistä luovuutta: ”voin sydämeni pohjasta sanoa kaikille, että näen sinut analytikoista parhaimpana ja analyttisen perinteen luovimpana ajattelijana” (kirje Kleinille; vrt. Winnicott 1987b [1956], 94). Silti Winnicott puolustaa omaa ilmaisutapaansa ja täsmentää, että pyrkimys muodostaa henkilökohtainen suhde ulkoa tarjoutuvaan käsitteelliseen viitekehukseen heijastelee ”ihmisen perushaastetta suhteessa ulkoiseen todellisuuteen” (kirje Kleinille).

Kleinin sijaan Winnicott oli huolissaan niiden ihmisten asenteesta, jotka raivokkaasti levittivät tämän ajatustapaa Yhdistyksessä. Kirjeessä eräälle Kleinin uskollisimmista seuraajista, Hanna Segalille, Winnicott kirjoittaa: ”On olemassa sanonta, jonka mukaan hyvä viini ei köynnöstä kaipaa.⁵ Samaan tapaan Melanien ajattelussa olevaa hyvää ei tarvitse tyrkyttää Yhdistyksen kokouksissa. Se voidaan ilmaista ja siitä voidaan keskustella” (Winnicott 1987b [1952], 26). Kleinille Winnicott kirjoittaa:

”Tämä kleinilaiseksi kutsuttu asetelma on todellinen vaara työllesi. [...] On selvää, että sinulla on oltava ryhmä, jossa tunnet olosi kotoiseksi. Kaikki omaperäiset ajattelijat tarvitsevat nurkkakunnan, jossa he voivat levätä ilman polemiikkia, ja jossa he tuntevat olonsa mukavaksi. Vaarana kuitenkin on, että nurkkakunta kehittää omaperäisen ajattelijan asemaa suojaavan systeemin. [...] Minusta tuntuu, että sinä olet niin laajasti sinusta pitävien, työtäsi arvostavien ja ajatuksiasi soveltavien ihmisten ympäröimä, että yhteytesi sellaisiin ihmisiin on vaarassa katketa, jotka tekevät hyvää työtä mutta eivät ole sattuneet olemaan sinun vaikutuspiirissäsi” (kirje Kleinille).

Tässä valossa Winnicottin saattaisi ehkä odottaa olevan tyytyväinen siihen, että Anna Freudin johtama egopsykologinen koulukunta haastoi Kleinin valta-asetelmaa. Winnicott oli kuitenkin yhtä lailla huolissaan tästä liikkeestä – ja myöhemmin hän kirjoittikin vastaavista huolistaan Anna Freu-

dille (ks. Winnicott 1987b [1954], 71-74). Winnicottin ajatuksena ei siis ollut, että kleinilaisen viitekehysten sijaan psykoanalyttisen yhteisön tulisi omaksua jonkun toisen ajattelijan tai koulukunnan käsitteistö. Hän ei myöskään tuputtanut omaa terminologiaansa. Winnicottia vaivasi pikemminkin se, että *tietty yksittäinen käsitteistö ja ilmaisutapa* oli enenevästi muuttumassa Yhdistyksen *oletuskieleksi*, johon muiden odotettiin mukautuvan. Ongelma ei siis ollut nimenomaisesti Klein: ”Luulen, että tämä on ilmiö, jonka [...] voidaan odottaa toistuvan jokaisen suuren ajattelijan kohdalla; hänen ajatusensa pohjalta muodostuu ’ismi’, josta tulee varsinainen kiusa” (Kirje Kleinille).

Winnicottin huoli oli siis yleinen. Hän toki suhtautui varauksella ”kleinismiin”, jonka hän näki ”yhtä lailla esteenä Yhdistyksen tieteelliselle kehitykselle kuin Darwinin ajattelun innoittama darwinismi oli biologian kehitykselle” (kirje Kleinille). Mutta *kaikki* ’ismit’ ovat hänen mielestään yhtä lailla ongelmallisia, koska ne johtavat dogmatismiin. Psykoanalyttisen ajatteluperinteen näivettyminen joustamattomaksi systeemiksi voidaan Winnicottin mukaan estää vain sen kautta, että yksittäiset tutkijat alituisesti jäsentävät perinteen keskeisiä ajatuksia uudelleen omista lähtökohdistaan ja näin *luovat* psykoanalyttisen perinteen uudelleen. Näin Klein oli itsekin tehnyt; Winnicottin mukaan sama pitäisi suoda muillekin:

”Ihmisten pitäisi muotoilla sinun työsi uudelleen, löytää se omalla tavallaan ja artikuloida sen synnyttämät oivallukset omalla kielellään. Vain tässä tapauksessa tuo kieli pysyy elossa. Jos sen sijaan vaadit, että vastaisuudessa yksinomaan sinun kieltäsi tulee käyttää toisten ihmisten löydösten esittelyissä, niin tuosta kielestä tulee kuollut kieli, kuten Yhdistyksessä näyttää jo tapahtuneen” (kirje Kleinille).

Klein ei koskaan vastannut Winnicottin kovanaiseen kirjeeseen.⁶

5 Englanninkielinen sanonta kuuluu: ”A good wine needs no bush.” Sanonta juontaa juurensa tapaan ripustaa muratti, viiniköynnös tai muu viherkasvi (”bush”) majatalon tai kieverin sisäänkäynnin tuntumaan merkiksi tai mainokseksi siitä, että saatavilla on väkijuomia.

6 Olen tarkistanut tämän Klein-arkistoista, Jane Miltonilta, toukokuussa 2020.

Kuollut kieli ja äidin ylösousemus

Omien idiosynkraattisten ajatusten mukauttaminen ennalta määritettyyn käsitteelliseen viitekehukseen on ongelmallinen kolmesta syystä: (A) se *rajaa etukäteen* niiden ajatusten alueen, joita tutkija voi ilmaista ja siten tuoda muiden ajateltaviksi, (B) se ruokkii *harhaanjohtavaa yhteisymmärryksen vaikutelmaa*, ja (C) se, paradoksaalisesti, *etäännyttää* yksilöä perinteestä. Näitä kolmea näkökohtaa on syytä käsitellä lyhyesti erikseen.

(A) Käynnissä olevan keskustelun ehdoilla ajattelemisen merkitsee ensinnäkin muodostumassa olevien ajatusten rajaamista niihin, jotka valmiiksi sopivat keskustelun viitekehukseen. Tällainen ”esikarsinta” kaventaa keskustelun lähtökohtiin kohdistuvan kritiikin mahdollisuuksia ja estää uudenlaisten ajattelutapojen muodostumista. Winnicott vertaa omien ajatusten mukauttamista valmiiksi käsitettyyn viitekehukseen yritykseen ”tehdä sipulista tulppaani” – suotavampaa olisi ”antaa sipulin kasvaa tulppaaniksi riittävän hyvän hoivan myötä” (Kirje Kleinille). Silloin kun ajatusten ja ajatuskulkujen odotetaan kehittyvän tietyllä tapaa ja saavan tietynlaisen ilmauksellisen muodon, kaikki odottamattomat, epätavanomaiset ja siten uudenlaiset ajatustavat tullaan helposti ohittaneeksi joko *kypsymätöminä* tai *poikkeavina*. Winnicottin mukaan Kleinin puolestapuhujat näyttävät suhtautuvan psykoanalyttiseen tutkimukseen ikään kuin he ”kokoaisivat palapeliä, jonka kaikki palat ovat jo pöydällä”:

”lisääntyvä ymmärrys, jota esimerkiksi sinun työsi on kasvattanut, ei kuitenkaan tosiasiallisesti johda tutkimuskentän kaventumiseen; kuten tiedät, kaikki tieteelliset edistysaskeleet merkitsevät saapumista uudelle tasanteelle, josta avautuu entistä laajempi näkyvä tuntemattomaan” (Kirje Kleinille).

Tietyn käsitteellisen viitekehksen tulkitseminen kaikenkattavana ja siten suljettuna ”systeminä” (lainattu teoksessa Roazen 2001, 179-189) rajoittaa ennakoimattomien, yllättävien ja siten uusien oivallusten syntymistä – nämä ohitetaan kuin palat, jotka eivät kuulu tekeillä olevaan palapeliin. Psykoanalyysin historiaa katsottaessa Winnicottin

huoli vaikuttaa osuvalta: voimme vain kuvitella mitä psykoanalyttiselle ajattelulle olisi tapahtunut ilman psykoanalyttisia ”toisinajattelijoita”, jotka eivät tulkinneet Freudin teoreettista ja käsitteellistä viitekehystä kaikenkattavana systeeminä, jota tulee vain pala palalta täydentää, vaan loivat psykoanalyysia uudelleen omista lähtökohdistaan.

(B) Annettuun käsitteelliseen viitekehukseen mukautuminen ruokkii *petollista jaetun ymmärryksen vaikutelmaa*, josta Winnicott kirjoittaa esimerkiksi Anna Freudille:

”Minulla on ärsyttävä tapa ilmaista asiat omalla kielelläni sen sijaan, että opettelisin käyttämään psykoanalyttisen metapsykologian termejä. [...] Suhtaudun varauksella näihin termiin [...] , koska ne antavat vaikutelman jaetusta ymmärryksestä silloinkin, kun tällaista ymmärrystä ei tosiasiallisesti ole” (Winnicott 1987b [1954], 58).

Kyse on kielen *mekaanisesta* käyttämisestä. Ilmiö on arkielämästäkin tuttu: päivittäisissä askeissamme me emme useinkaan pysähdy kriittisesti pohtimaan käyttämiemme sanojen merkitystä vaan nojaamme tottumukseen – meillä saattaa esimerkiksi olla tapana *kiittää* erinäisistä asioista ilman, että miettisimme, mitä kiittäminen oikeastaan tarkoittaa. Arkielämässä mekaaninen kielenkäyttö ei ole välttämättä ongelma – se merkittävästi sujuvoittaa päivittäistä vuorovaikutusta – mutta käsitteellistä tarkkuutta ja selkeyttä edellyttävän tieteellisen keskustelun kohdalla se muodostuu ongelmaksi. Tiettyjen käsitteiden ja ilmaisutapojen vakiintuminen ylläpitää ja vahvistaa tutkimusyhteisön keskuudessa tunnetta siitä, että kaikki puhuvat *samasta asiasta*. Vaikutelma voi kuitenkin olla petollinen (ks. Winnicott 1989, 233; vrt. Winnicott 1987b [1954], 72), ja ajoittain käykin niin, että vakiintuneita käsitteitä koskeva yhteisymmärrys kyseenalaistuu. Vakiintuneiden käsitteiden virheetön viljely ei ole tae idiosynkraattisten mielenmaisemien limittymisestä sen enempää kuin yhden ja saman tähtitaivaan avulla navigoiminen on tae kahden laivan kohtaamisesta.

(C) Keskustelun rajoittamisen ja petollisen yhteisymmärryksen tunteen ohella idiosynkraattisten ajatusten mukauttaminen annettuun käsitteelliseen viitekehukseen myös *etäännyttää* yksilöitä toisis-

taan. Tämä on paradoksaalista sikäli, että keskustelun ehdoilla ajattelemisen voisi nimenomaan luulla *takaavan* pääsyn tuohon keskusteluun. Ongelma on kuitenkin siinä, että yhteisymmärryksen tunnetta edistetään yksilön idiosynkraattisten ajatusten kustannuksella. Karsimalla ja muokkaamalla omia ajatuksiaan annettuun viitekehukseen sopiviksi yksilö astuu jaetulle, mutta vieraalta tuntuvalle alueelle. Osallistuakseen mukautumista vaativaan keskusteluun hän joutuu muokkaamaan idiosynkraattiset ajatuksensa *kenen tahansa* (oikeammin: *ei kenenkään*) ajatuksiksi. Näin *mukautuminen myöntää pääsyn keskusteluun etäännyttämällä yksilöt siitä*. Vaikka käytettävä kieli on ”jaettu”, se tuntuu pinnalliselta, mykältä, ”ei-katektoidulta” – se ei puhuttele itseä, se ei ole itseä varten. Vapaasti kasvavien ajattelun itujen sijaan omat mielleyhtymät hahmottuvat kuin ”keskenäisiä tulppaneina”, vielä kypsyttyinä suhteessa siihen, minkälaisia niiden tulisi olla. Vaikka yksilö ehkä ”osaa” annetun käsitteistön ja kykenee operoimaan siinä moitteettomasti, ja vaikka hän saattaa jopa menestyä ja saada arvovaltaa omalla tieteenalallaan, hänen puheenvuoronsa ja julkaisunsa voivat silti tuntua hänestä *itsestään* etäisiltä, vierailta ja epäaidoilta (ks. Winnicott 1965, 140-152, 180, 184). Mitä enemmän yksilö joutuu karsimaan idiosynkraattista otettaan, sitä vähemmän *omalta* hänen käyttämänsä ”yhteinen kieli” tuntuu. Ääritapauksessa tuo kieli vaikuttaa *kuolleelta*.

Edellä mainitut kolme piirrettä – siis ilmaiseamisen arvoisten ajatusten *esikarsinta*, *näennäinen yhteisymmärryksen vaikutelma* ja yksilön *etäntyminen* yhdessä ajattelemisesta – tuovat meidät näin ”kuolleen kielen” käsitteeseen, josta Winnicott kirjoittaa Kleinille: ”tieteellisen yhdistyksen yksi tavoitteista on löytää yhteinen kieli. Tämä kieli täytyy kuitenkin pitää elossa: ei ole mitään pahempaa kuin kuollut kieli” (kirje Kleinille). Kehitysteoriassaan Winnicott kytkee lapsen kokeman ”elottomuuden” (*deadness*) tunteen hoitajan psykologiseen poissa-

oloon ja puhuu ”äidin kuolemasta vaikka hän on edelleen paikalla” (Winnicott 1971, 29; vrt. Winnicott 1965, 20). Vastaavassa yhteydessä Winnicott kirjoittaa: ”Kuollut tarkoittaa tässä yksinkertaisesti elävyyden puuttumista sekä kaikkien niiden piirteiden poissaoloa, jotka luonnehtivat elossa olemista” (Winnicott 1987b [1958], 123; ks. Winnicott 1965, 191-2). Tällaisten merkintöjen valossa voidaan olettaa, että ”kuolleella kielellä” Winnicott tarkoittaa joustamatonta käsitteellistä ympäristöä, joka tarjoutuu yksilölle ulkopuolelta, ja johon yksilön on mukauduttava tullakseen ymmärretyksi ja siten päästäkseen mukaan keskusteluun. Aivan kuten hoitaja, lapsen *ensimmäinen ympäristö*, joka ei ole psykologisesti läsnä, voi tuntua kuolleelta tai elottomalta (Winnicott 1964, 27), samoin *akateeminen ympäristö* – käsitteellinen viitekehys tai käynnissä oleva keskustelu – voi tuntua kuolleelta, mikäli se ei rakentavasti reagoi yksilön idiosynkraattisiin ilmauksiin tai ota niitä vastaan.

Kokemus kuolleesta kielestä linkittyy siis Winnicottin mielessä pikkulapsen kokemukseen masentuneesta, itseensä kätkeyneestä ja tässä mielessä ”kuolleesta” äidistä. André Greenin tunnettu ”kuol-

leen äidin” käsite on tässä suhteessa mielenkiintoinen: ”Objekti on ’kuollut’ (siinä merkityksessä että se ei ole elävä, vaikka oikeaa kuolemaa ei ole tapahtunut); ja siksi se vetää minää kohti kuoleman kaltaista, hylättyä universumia” (Green 2001, 195). Vaikka Green kehittää ajatustaan osin eri kontekstissa, yhtäläisyydet ovat ilmeisiä. Objekti – meidän tapauksessamme siis *annettu käsitteellinen viitekehys* – ei tunnu ”elävältä”, mutta se ei ole tosiasiallisesti kuollutkaan. Me pystymme seuraamaan muiden tutkijoiden pitämiä esitelmiä ja jakamaan omia löydöksiämme heidän kanssaan, me ymmärrämme heidän julkaisujaan ja pystymme kirjoittamaan niille vastineita: tässä mielessä käsitteellinen viitekehys on kyllä olemassa. Mutta se ei ole niin sanotusti olemassa *minua* tai omia idiosynkraattisia ajatukseni-tujani *varten*; se ei tunnu omalta, se ei resonoi oman

”
Tiivistäen voi sanoa, että kukin yksilö käyttää yleistä kieltä omaperäisellä tavalla.

ajattelutapani kanssa, ja tältä kannalta se tuntuu elottomalta. Vastaavasti omat ajatukset hahmottuvat todellisina, vaikuttavina, vain silloin kun ne täyttävät ympäristön odotukset – muissa tapauksissa ne ovat kuin tekeillä olevaan palapeliin sopimattomia palasia tai epätoivotulla tavalla kasvavia tulppaneja. Kuten psyykkisesti poissaoleva hoitaja, joustamaton käsitteellinen ympäristö ”vetää minää kohti” aluetta, jossa omat idiosynkraattiset impulssit on ”hylättävä”, ja siksi kuolleeseen kieleen mukautuminen on kuolettavaa myös *itselle*. Jos joustamaton käsitteellistä viitekehystä voidaan verrata peiliin, josta yksilö näkee itsensä vain käyttäytyessään ympäristön odottamalla tavalla, voidaan sanoa, että tällaisesta peilistä yksilö ei varsinaisesti löydä *itseään*: peilissä heijastuu kuin *kenen tahansa keskusteluun osallistuvan yksilön kuvajainen*, joka tuntuu vieraalta tai ”falskilta” (vrt. Winnicott 1965, 184).

Mukautumista vaativa käsitteellinen ympäristö ruokkii alistuvaa asennetta: kasvonsa pelastaakseen yksilö pukee ylleen (kenen tahansa) naamion ja näin ”sovittautuu kuolleen objektin asemaan” (Winnicott 1965, 191; Winnicott 1987a, 103). Vaihtoehtoinen puolustusmekanismi olisi yrittää ”tehdä tyhjäksi” (*counteract*) objektin reagoimattomuus ”korostamalla eloisuutta ja kommunikoidamalla elävyyttä” (Winnicott 1965, 192). Tämä jälkimmäinen defenssi oli Winnicottille itselleen kutsuvampi.

Annetun käsitteellisen viitekehysten ja kannattelevan hoivaympäristön vertailu on mielenkiintoinen myös toisessa merkityksessä. Kuten Winnicott kirjoittaa Segalille, hänen silmissään Kleinia oltiin tuohon aikaan julistamassa eräänlaiseksi psykoanalyttisen yhteisön ”hyväksi rinnaksi” (Winnicott 1987b [1952], 26). Eri yhteydessä Winnicott tunnetusti argumentoi, että ”hyvä” rinta on idealisaatio, jota ei todellisuudesta löydy (esim. Winnicott 1987b [1952], 38; Winnicott 1989, 461): ”minulle on tärkeää puhua ’hyvän’ sijaan ’riittävän hyvästä’, koska tämä sanavalinta ohjaa lukijaa pois sentimentaalisuudesta ja idealisaatiosta” (Winnicott 1987b [1969], 195; ks. myös Winnicott 1989, 461). Vastaavasti voidaan väittää, että omien ajatusten ilmaisuvälineenä tietty käsitteellinen viitekehys voi parhaimmillaankin olla vain *riittävän hyvä*: se ei voi olla täydellinen, ”täysin hyvä” systeemi, joka kattaa

kaiken sen, mitä yksilö saattaakin haluta ilmaista (vrt. Winnicott 1987b [1956], 97). Kleinin ja hänen ajattelunsa idealisoiminen herättää Winnicottissa suuria tunteita (Winnicott 1987b [1954], 72), mikä todennäköisesti juontaa juurensa myös heidän monimutkaisesta suhteestaan. Klein on Winnicottille pitkäaikainen mentori ja työnhajaaja, ja siten eräänlainen äitihahmo, jonka hyväksyntää ja arvostusta Winnicott ei koskaan lakannut etsimästä (ks. esim. Winnicott 1987b [1956], 96). Sen lisätiedon valossa, että Winnicottin oma äiti kärsi masennuksesta (Rodman 2003, 13-14), on mahdollista, että yhtäältä hänen toistuvat yrityksensä *elävöittää* tuttua mutta kuollutta käsitteellistä viitekehystä ja toisaalta se, että hän alituisesti painotti kannattelevan ympäristön *epätäydellisyyttä*, heijastelivat Winnicottin tiedostamatonta pyrkimystä *herättää henkiin* oma ”kuollut äitinsä” ja toisaalta *antaa tälle anteeksi*.

Idiosynkraattisen ajattelutapansa myötä Winnicott siis pyrki muodostamaan henkilökohtaisesti merkittävän, ”katektoidun”, suhteen omaan *akateemiseen äidinkieleensä*. Omien sanojensa mukaan Winnicott olisi toivonut, että Klein *ottaisi hänen ajattelutapansa vastaan*. Käsittelen tätä seuraavassa vertaamalla Winnicottin elettä *ehdotukseen leikkiä yhdessä*.

Kenen leikki, kenen kieli?

Winnicottin luovuutta ja mukautumista koskevalla teorialla on merkittäviä seuraamuksia käsityksellemme yhteisymmärryksen ja jakamisen kokemuksesta. Kuten yllä on esitetty, Winnicottin teorian mukaan yksilö *elää* idiosynkraattisesti jäsentyneessä maailmassaan ja *viittaa* objektiiviseen, yhteiseen maailmaan tältä subjektiiviselta perustalta. Ympäristön subjektiivinen sävytys on eri ihmisillä ja eri olosuhteissa erilainen, mikä merkittävästi mutkistaa yhteisymmärryksen kokemusta. Tämä näkyy kielellisessä vuorovaikutuksessa: verbaaliset ilmaukset ovat kuin solmukohtia idiosynkraattisten konnotaatioiden ja assosiaatioiden äärettömän monimutkaisessa verkostossa, joka on ”henkilökohtainen ja yksilöllinen siitäkin huolimatta, että

sanat ja lauseet eivät ole yksilön itsensä keksimiä” (Sharpe 1950, 159). Tiivistäen voi sanoa, että kukin yksilö käyttää *yleistä* kieltä *omaperäisellä* tavalla.

Jakamisen kokemukset ovat tästä näkökulmasta mielenkiintoisia. Toista kuunnellessamme meistä saattaa joskus tuntua siltä, että tavoitamme elävästi hänen tunteensa tai ajatuksensa – esim. ”tiedän miltä sinusta tuntuu!” Tällaisissa tapauksissa emme yleensä tarkoita vain sitä, että tavoitamme ja ymmärrämme ilmaistujen lauseiden *yleisen* merkityksen; meistä tuntuu pikemminkin siltä, että tavoitamme toisen kokemuksen ikään kuin siinä idiosynkraattisessa solmukohtassa, johon se toisen mielessä sijoittuu – ”tiedän miltä *sinusta* tuntuu!” Emme toisin sanoen koe tavoittavamme vain sitä, *mitä* toinen tuntee, vaan myös sen, *miten* hän tuntee. Vastaavasti keskustelukumppanimme saattaa pysyä elävästi asettumaan meidän asemaamme ja näin tavoittamaan paitsi sen, *mitä* me tunnemme (jotain tiettyä ”kategorista tunnetta”, kuten iloa tai surua), myös sen, *miten* tuo tunne omassa mielenmaisemassamme jäsentyy. Silti kummassakin tapauksessa yhden yksilön ilmaisema tunne tai ajatus on *idiosynkraattinen kokemuksellinen sisältö* – *solmukohta* edellä mainitussa verkostossa – ja siten paradoksaalisesti jotain, mikä ei ole kenenkään muun koettavissa sellaisenaan.

Vastavuoroisessa jakamisen kokemuksessa tilanne mutkistuu entisestään. Ajatuskulun looginen seuraamus on kiusallinen: kokemussisältö, jonka yksilö A kokee jakavansa yksilön B kanssa, *ei ole sama* kuin kokemussisältö, jonka yksilö B kokee jakavansa yksilön A kanssa. Tilanne on *epäsymmetrinen*. Ajatus tiivistyy käsillä olevan artikkelin alkulainauksessa:

”Yksilö kommunikoi ainoastaan sen maailman kanssa, jonka hän itse luo, ja samoin toiset ihmiset kommunikoivat yksilön kanssa vain sikäli kuin he luovat hänet. Silti terveen ihmisen elämä sisältää illuusion kohtaamisesta. Juuri nämä kokemukset ovat ihmiselämän kohokohtia” (Winnicott [1952] 1987b, 43).

”Kohtaamisen illuusio” viittaa siis kokemussisältöjen yhteensopivuuden kokemukseen, joka *ohittaa* yhteisymmärryksen *epäsymmetrisen raken-*

teen. Selkeytän tätä tulkintaa seuraavassa ja näytän, minkälaisen näkymän se avaa Winnicottin Kleinille esittämään vaatimukseen.

Psykoanalyttisessa tutkimuskirjallisuudessa ihmisten välistä epäsymmetriaa on tutkittu etupäässä tapauksissa, joissa tämä rakenne on ilmeinen. Yleisimmät esimerkit ovat vauvan ja hoitajan välinen suhde sekä analyytikon ja analysandin välinen suhde. Mitä ensinmainittuun tulee, Winnicott korostaa, että vauva ja hoitaja tulevat ”molemminpuolisuuden tilaan” hyvin erilaisista lähtökohdista:

”Äiti on tietenkin itsekin ollut vauva. Kaikki tämä on yhä hänessä. [...] Hän on leikkinyt vauvaa, ja hän on leikkinyt myös äitiä ja isää; hän on sairastaessaan taantunut lapsenomaisiin kokemusmuotoihin; hän on ehkä seurannut kun hänen oma äitinsä hoitaa hänen nuorempia sisaruksiaan. Hän on mahdollisesti saanut opastusta vauvan hoitamiseen; hän on saattanut lukea vauvan hoitamiseen liittyviä kirjoja; ja hän on ehkä jo etukäteen muodostanut omia käsityksiään hyvästä ja huonosta vauvanhoidosta. Hänen käsityksensä ovat tietenkin myös voimakkaasti paikallisten tapojen muovaamia. [...] Sen sijaan vauva ei ole koskaan ollut äiti. Vauva ei ole aikaisemmin ollut edes vauva. Hänelle kaikki on ensikokemusta; mittapuita ei ole. Ajankulua eivät mittaa niinkään kellot tai auringon nousut ja laskut, vaan äidin sydämensyke ja hengitystahti, vietinomaisten paineiden herääminen ja hiipuminen sekä muut ei-mekaaniset tekijät. Kuvauksissamme vauvan ja äidin kommunikaatiosta on otettava huomioon tämä kaksijakoisuus – äiti voi palata lapsenomaisiin kokemusmuotoihin, mutta vauva ei voi hypätä aikuisten kehittyneisyyteen” (Winnicott 1987a, 94-95).

Tässä tapauksessa kahden yksilön lähtökohdat ovat niin erilaiset, että tilanteen epäsymmetrinen luonne on korostunutta. On syytä panna merkille, että kyse ei ole siitä, että kaksi yksilöä vain hahmottaa *yhden ja saman todellisuuden* eri tavoilla, vaan perustavammin siitä, että kummallakin yksilöllä on oma idiosynkraattisesti määrittynyt käsityksensä siitä, *mikä ja minkälainen tuo yksi ja sama todellisuus on*, ja näin ollen siitä, *mitä he toistensa kanssa jakavat*. Hoitajan samastuessa ja ”virittäytyessä” lapseensa hän ottaa vastaan vauvansa tunteita, tar-

peita ja toiveita *sellaisina kuin ne hänen omista lähökohdistaan hahmottuvat*. Silti tässä ”maternaalisen uppoutuneisuuden” tilassa (ks. Winnicott 1958, 302; vrt. Stern 1985, 138-140) hän käyttäytyy aivan kuin tavoittaisi vauvansa tunteet *sellaisina kuin ne vauvan mielenmaisemassa hahmottuvat* ja näin hetkellisesti ohittaa asetelman epäsymmetrisyyden. Vastaavia huomioita on esitetty analyttisen tilanteen osalta. Riitta Tähkä huomauttaa, että vaikka analyttistä tilannetta väistämättä luonnehtiva ”epäsuhta” on ”nykyisen todellisuuden valossa tosiasia ja sellaisena analyttisen tilanteen välttämätön edellytys”, silti tietynlaisten jakamiskokemusten aikana ”tämä ’epäsuhta’ menettää merkityksensä eikä sitä ole sillä hetkellä ole olemassa” (Tähkä 2000, 84). Kuten Daniel Stern on ilmaissut, ”kohtaamisen hetkien” kohdalla – joka käsitteenä tulee lähelle Winnicottin ”kohtaamisen illuusion” käsitettä – analyttikko ja potilas irtautuvat hetkeksi rooleistaan ja kohtaavat tasavertaisina yksilöinä (ks. Stern 2004, 168-169; Stern et al. 1998a, 912; vrt. Taipale *tulos*). Sternin näkemykseen voidaan tässä esitetyn valossa lisätä, että kohtaamisen hetkinä analyttikko ja analysandi ohittavat myös heidän yksilöllisten kokemustensa keskinäisen epäsymmetrian. Vastavasti silloin, kun kokemusten välinen tosiasiallinen epäsuhta *korostuu* tai *käy ilmi*, kohtaamisen illuusio särkyä.

Tutkimuskirjallisuudessa ei kuitenkaan ole korostettu, että epäsymmetria on vuorovaikutuskokemuksia *yleisesti* luonnehtiva piirre. Vauvan ja hoitajan, ja analyttikon ja analysandin, välisessä suhteessa epäsuhta on erityisen korostunut, mutta mainittu epäsymmetria kuuluu rakenteellisesti *kaikkiin* yhteisymmärryksen kokemuksiin. Winnicott ei itse argumentoi näin, mutta väite nähdäkseni seuraa hänen teoriastaan. Riippumatta siitä, kuinka samantaisia tai yhdenvertaisia kaksi yksilöä ovat, heidän idiosynkraattiset kokemuksensa *välttämättä* eroavat toisistaan. Ja jos näin on, niin ”kohtaamisen illuusioid” ovat vuorovaikutuskokemuksia, joissa kokemusten väistämätön epäsymmetria *ei nouse esiin*.

Tätä epäsymmetrian huomiotta jäämistä voidaan havainnollistaa sen avulla, mitä Winnicott kirjoittaa *leikistä* (esim. Winnicott 1971). Leikkiin uppoutunut lapsi *ei ole kiinnostunut* siitä, onko lei-

kin maailma myös leikin ulkopuolisten ihmisten havaittavissa; kysymystä siitä, onko leikin maailma ”objektiivisesti todellinen” vai ”vain leikkiä”, ei lainkaan muodosteta: ”olennaista on, ettei tätä asiaa odoteta ratkaistavan” (Winnicott 1971, 17; vrt. 119). Hiljaisen hyväksynnän tai leikkiin heittäytymisen myötä hoitaja tukee lapsen luovaa suhdetta ympäristöön ja välttää korostamasta leikin maailman ja tosiasiallisen maailman välistä epäsuhtaa, joka toki hoitajalle on ilmeinen. Kahden lapsen leikkiessä yhdessä on aktiivinen tietämättömyys molemminpuolista. Leikki keskeytyy ajoittain niin, että yhdessä leikkimisen sijaan lapset ikään kuin ”neuvottelevat” leikin parametreista – esimerkiksi: ”hei, voisko tää olla tän isä?”, ”hei käykö, että tällä olis synttärin ja et se kutsuis noi kaikki sinne?”, ”käykö, että tää olis tän bestis?”. Tällaiset *neuvottelutauot* ovat huomionarvoisia. Yleisiä suuntaviivoja koskevan yhteisymmärryksen saavutettuaan lapset uppoutuvat jälleen leikkiin, ja kumpikin omalla idiosynkraattisella tavallaan *luo* ”isän”, ”synttärinjuhlat” ja ”bestiksen”. Mainittu ”neuvottelu” siis motivoituu epäsymmetrian tunteesta tai sitä koskevasta huolesta, ja samalla tähtää kyseisen tunteen tai huolen poistamiseen. On syytä painottaa, että neuvottelun myötä lapset eivät niinkään pyri *palauttamaan* aiemmin jaettua mutta epäsymmetriseltä tunnutta aluetta vaan *luomaan uuden jaetun alueen* niin, että epäsymmetriaa ei ole ylipäättään näköpiirissä. Leikkiin uppoutuminen riippuu tästä. Kun epäsymmetria alkaa käydä enenevästi ilmi, lapsesta (yhdestä tai molemmista) tuntuu siltä, että toinen ei leiki samaa leikkiä. Tällainen tunne tai huoli tarkoittaa, että aiemmin jaettu tila ”tuhoutuu” (vrt. Winnicott 1989, 222ff.) ja on siten muodostettava uudelleen. Yhteisen alueen *luominen* (omalta tuntuvana) ja yhteisen alueen *tuhoaminen* (ei omalta tuntuvana) ovat saman prosessin kaksi puolta.

Neuvottelu *yleisistä* suuntaviivoista tähtää toisin sanoen siihen, että yksilöt voivat kumpikin luoda jaetun tilan *omalla ainutlaatuisella* tavallaan ja näin kokea tuon jaetun tilan omana luomuksenaan. Omuuden tunne on tässä mielessä eräänlainen paradoksi: *illuusio, joka kokijalleen on totta*. Esimerkiksi toisen lapsen esittämä ehdotus leikin maailman yleisistä suuntaviivoista (esim. ”voisko tää olla tän

isä?) vaikuttaa siihen, miten ehdotuksen vastaanottava lapsi luo leikin maailman – syöte on ensi alkuun peräisin hänen ulkopuoleltaan, minkä ulkopuolinen tarkkailija saattaisi tulkita niin, että lapsi vain mukautuu toisen leikkiin tai leikkii toisen ehtoilla. Silti neuvottelun myötä hahmoteltava leikin tila voi tuntua myös ehdotuksen vastaanottaneesta lapsesta hänen *omaltaan*, jos hän pystyy riittävän vapaasti omista lähtökohdistaan luomaan ehdotetun asetelman (esim. ”isän” ja ”lapsen”). Jaettua aluetta koskeva omuuden tunne on tässä mielessä totuudenmukainen: se alue, jonka lapsi ”neuvottelun” myötä luo ja jonka hän käsittää jakavansa toisen kanssa, on hänen oma idiosynkraattinen hahmotuksensa leikin maailmasta: se riittävästi mukailee neuvoteltuja *yleisiä* parametrejä ja siten näyttäytyy, subjektiivisuudestaan huolimatta, jaettuna. Toisin sanoen: vaikka yleiset suuntaviivat saattavat osin tulla ulkoa, vastaanottava yksilö pystyy tekemään niistä oman henkilökohtaisen muunnelmansa – esimerkiksi ajatus siitä, että yksi hahmoista on ”isä”, on peräisin lapsen ulkopuolelta, mutta silti ”isä” juuri tällaisena-ja-sellaisena isänä on tuon lapsen itsensä omaperäinen luomus. Koska yksilö sisällyttää itseensä luomalla sisällytettävän asian uudelleen, ei jälkimmäisen ulkoinen alkuperä muodosta hänelle narsistista uhkaa. Se, minkä leikkivät lapset *tosiasiassa luovat yhdessä*, tuntuu kuitenkin molemmista *omalta* – ja onkin sitä (ks. Winnicott 1971, 126-127).

Vastaavalla tavalla muutkin sujuvat vuorovaikutuskokemukset *ohittavat* yksilöiden välisen tosiasiallisen epäsymmetrian ja nojaavat ”moleminpuoliseen uudelleenluomiseen”. Kuten leikkivät lapset, keskustelevat aikuiset luovat toistensa esittämät näkemykset omalla idiosynkraattisella tavallaan uudelleen ja näin saavat yhdessä aikaan jotain, mikä silti tuntuu kummastakin osapuolelta ”omalta”. Kuten leikin kohdalla, uppoutuneessa keskustelussa näkemysten välistä epäsuhtaa ei *kielletä* eikä *myönnetä*: kummankin ilmaukset saavat vastaanottajan mielessä (tuhoamisen ja uudelleenluomisen myötä) henkilökohtaisen sävytyksen ja näin hahmotuvat vastaanottajan omina ajatuksina – ja myös tosiasiassa ovat sellaisia. ”Moleminpuolinen uudelleenluominen” voi jonkin aikaa olla

sopusointuista, mutta ”neuvottelua” tarvitaan ennemmin tai myöhemmin. Samoin kuin leikkimisen kohdalla (ks. Winnicott 1964, 146; Winnicott 1971, 70), intensiivisessä jakamiskokemuksissa yksilöt ovat ikään kuin alituisesti *epäsuhtaan tajuamisen partaalla*, mikä uhkaa särkeä ”kohtaamisen illuusion”. Myös kaikkein antoisinta kommunikaatiota luonnehtii *dynaaminen vaihtelu* ”kohtaamisen illuusion” ja ”neuvottelun” välillä. Ajatusten välisen epäsymmetrian muistuttaessa itsestään jaettu ajattelun alue *tuhoutuu*, ja se täytyy siten *luoda* uudelleen. Neuvottelut käsitteiden yleisestä merkityksestä ovat väistämättömiä, mutta keskustelijoiden on myös kyettävä itse luomaan kyseiset käsitteet idiosynkraattisella tavallaan: vain tällä tavoin he voivat kokea käsitteistön *omanaan*.

Tällä tavoin moleminpuolinen uudelleenluominen mahdollistaa ”ulkoa tulevan aineksen sisällyttämisen osaksi subjektiota” (Winnicott 1971, 127). Yksi kommunikaation, yhdessä ajattelemisen ja ajatteluperinteen sisällä operoimisen miellyttävimpää puolia onkin se, että saavutukset, jotka tosiasiasissa ovat yhteisiä, voivat aidosti tuntua myös *omilta*. Tunteessa piilee jälleen kerran totuus: epäsymmetrian muistuttaessa itsestään ”itsen ulkopuolinen aines” (esim. jonkun toisen esittämä ajatus) tuhoutuu ei-omana, tulee uudelleen idiosynkraattisesti luoduksi, ja siten tuntuu omalta. Edellä sivuttu ”valheellinen selkeyden tunne” on tässä mielessä ”kohtaamisen illuusion” halpa kopio: siitä puuttuu nimenomaan tällainen omuuden tunne. Saatavilla olevaa käsitteellistä viitekehystä voidaan jäljitellen kuluttaa ilman, että sitä tuhoataan ulkoisuudessaan, ja näin ollen ilman, että sitä henkilökohtaisesti luodaan uudelleen. Käsitteiden orjallinen toistelu on näiden käsitteiden *käyttämisen jäljittelyä*: myös jälkimmäiseen saattaa liittyä tunne yhdessä ajattelemisesta, mutta käsitteellinen viitekehys ei silti välttämättä tunnu *omalta*.

Winnicott kirjoittaa tunnetusti myös siitä, että *objektin* – meidän tapauksessamme: *käsitteellisen viitekehysten* – on *selviydyttävä tuhoamisaktista* (Winnicott 1971, 120). Tarkoituksena ei siis ole niinkään kehittää uutta käsitteistöä vanhan tilalle, vaan *käyttää* saatavilla olevaa käsitteistöä omalla tavalla – kuten Winnicott painottaa: ”millään kult-

tuurin alueella ei ole mahdollista olla omintakeinen muutoin kuin perinteen pohjalta” (Winnicott 1971, 134). Leikin maailmakaan ei synny tyhjästä: lapsi *käyttää luovalla tavalla* sitä, mikä tosiasiaa tarjoutuu hänen ulkopuoleltaan (esim. leikkivälineitä ja muiden lasten ehdotuksia). Silti leikin maailma on hänen oma luomuksensa (ks. Taipale 2021a; Taipale 2022). Samoin tutkija *käyttää* käsitteellistä viitekehystä *luovalla tavalla* – sitä venyttäen ja sen rajoja koetellen. Ajoittain tietyn ilmiön tai ilmiökokonaisuuden kuvailemiseksi saattaa olla tarpeen kehittää kokonaan uusi termi, mutta neologismien ja ylimääräisten tavuviivojen viljely ei ole se, mitä Winnicott ensijaisesti ajaa takaa. Vaikka esimerkiksi Winnicott itse esittelee ”transitionaaliobjektin” käsitteen, niin hän toisaalta kirjoittaa kaikille avautuvalla englannin kielellä ja alituisesti käyttää myös perinteisiä psykoanalyttisiä käsitteitä (niin Freudin kuin Kleininkin). *Yksityisen kielen* luomisen sijaan Winnicottin pyrkimyksenä on ottaa annettu käsitteellinen viitekehys *omaksi* ja näin omalla kohdallaan estää sen muuttuminen ulkoapäin annetuksi, mukautumista vaativaksi ja joustamattomaksi systeemiksi – kuin palapeliksi, jonka kaikki palat ovat jo pöydällä. Tietty perinteinen käsitteellinen viitekehys voi tuntua omalta akateemiselta äidinkieleltä vain toistuvan tuhoamisen ja uudelleenluomisen myötä. Pelkkä ”neuvottelu” ei toisin sanoen riitä: ilman tuhoamista ei ole uudelleenluomista, ja ilman uudelleenluomista ei ole ”kohtaamisen illuusiota”. Ja jälkimmäisen puuttuessa kommunikaatio (tieteessä, kliinisessä tilanteessa tai arkielämässä) ei tunnu vaivan arvoiselta.

Mitä Winnicott siis pyysi Kleinilta? Jos teoreettis-käsitteellistä ajattelua voidaan verrata leikkiin, kuten olen ehdottanut, Winnicottin voidaan sanoa pyytäneen kahta asiaa: että Klein *antaisi* hänen leikkiä ja että Klein leikkisi hänen *kanssaan*. Winnicottin toiveena ei ollut, että Klein omaksuisi hänen idiosynkraattisen käsitteellistystapansa, *hänen* ”oman kielensä”. Sen sijaan hän pyysi Kleinia *tuhoamaan* hänen, Winnicottin, omat ajatukset (Winnicottin ajatuksina), *luomaan* ne uudelleen ja tässä

uudessa hahmossa *käyttämään* niitä osana omaa ajatteluaan. Arkisemmin ilmaistuna Winnicott siis ehdotti, että Klein kokeilisi hänen ajatuksiaan, leikkittelisi niillä ja avoimin mielin katsoisi mihin ne hänen mielessään johtavat – ja vasta sitten arvioisi, käyvätkö ne yksin hänen tähänastisen ajattelutapsansa kanssa. Leikkiin lähteminen olisi tarkoittanut Winnicottin esittämien ajatusten ”kohtaamista”, joka olisi mahdollistanut molemminpuolisen uudelleen luomisen ja siten *kohtaamisen illuusion*. Kleinin reagoimattomuus merkitsi Winnicottille siten kieltäytymistä leikkiä yhdessä. Lisäksi yleisön Winnicottille esittämä vaatimus ilmaista ajatuksensa Kleinin käsitteellisessä viitekehyksessä viestitti, että Winnicottin tapa leikkiä ei ollut sallittu tai hyväksyttävä: hänen vaadittiin leikkivän toisella tavalla päästäkseen jaetulle alueelle. Leikkiin verraten tilanne oli vastaava kuin jos yhden lapsen kysyessä toiselta (neuvottelu): ”Voisko tää olla isä ja sit näillä toisilla olisi synttärät?”, toinen lapsi vastaa (neuvottelu): ”Ei se oo sen isä, vaan sen ope, eikä niillä oo juhlia tulossa, ku ne menee sinne retkelle.” Tässä kahden lapsen ajatukset leikin yleisistä suuntaviivoista eroavat toisistaan sen verran, että leikki ei onnistu, vaan lapset jäävät neuvottelun alueelle. Leikkiin mukaan haluavalla on kaksi vaihtoehtoa: leikkiä toisen ehdoilla tai jäädä yhteisen leikin ulkopuolelle. Vastaavasti Winnicottin ja kleinilaisen yleisön erilaisten ajattelutapojen välinen epäsuhta oli siinä määrin korostunut, että Winnicott ja Klein jäivät jumiin ”neuvottelun” alueelle saavuttamatta ”kohtaamisen illuusiota”.

Kuten edellä esitetystä käy ilmi, kutsu leikkiin – pyyntö kokeilla toisen ajatustapaa – on paljon pyydetty. Winnicottin pyynnön kääntöpuoli on toive, että Klein sietäisi tai kestäisi hänen tuhoamisaktinsa ja ”selviytyisi” siitä. Ottaen huomioon yhtäältä Winnicottin suhteen Kleiniin ja hänen oman äitisuhteensa, ja toisaalta ”kuolleen kielen” ja ”kuolleen äidin” käsitteellisen yhteyden, Winnicottin pyynnöllä on myös mielenkiintoisia psykodynaamisia ulottuvuuksia. Käytetyksi tulemisen salliminen – siis sen salliminen, että toinen ottaa omat ajatukseni, ja siten ”minut”, käyttöönsä omalla tavallaan ja omien intressiensä kannalta – vaatii yksilöltä paljon. Omien oivallusten uudelleenartikuloituminen toisten ih-

misten ajattelussa on sekä palkitsevaa että tuskallista: tunne omien ajatusten käyttökelpoisuudesta on mielihyvääntuottava (narsistisesti hivelevä), kun taas tunne omien ajatusten tuhoamisesta siinä muodossa, joka niillä omassa ajattelussa on, on tuskallista (narsistinen loukkaus).

Ajatusten *käytettävyyden salliminen* ja niiden *tuhoamisen salliminen* ovat kuitenkin saman asian kaksi puolta – yhtä ei voi sallia sallimatta samalla toista. Leikkisä, heittäytyvä vieraan ajattelutavan kokeileminen voi olla myös uhkaavaa, koska se saattaa johtaa omien totunnaisten ajatustapojen (työläiseen) uudelleenarviointiin. Mutta vaikka leikkiminen itsekseen on epäilemättä paljon *helpompaa* kuin leikkiminen yhdessä, on se myös vähemmän antoisaa. Samoin ”oikeassa olemista” säästävä lyhytaikainen narsistinen nautinto on laihalohtu sellaisen molemminpuolisen luomisen rinnalla, jonka seuraamuksia kumpikaan osapuoli ei osannut aavistaa ja joka tuntuu molemmista hänen omaltaan (ks. Winnicott 1971, 68). Leikkittely mahdollisella, erilaisten ajattelutapojen ennakkoluuloton kokeileminen, on avoimuutta uudelle, odottamattomalle ja yllättävälle – molemminpuolisesti toteutuvana tämä on Winnicottin resepti hyvinvoivalle ajatteluperinteelle. Jos hän on oikeassa, tällaiset kohtaamisen hetket ovat myös ”ihmiselämän kohokohtia”.

Lopuksi

Olen tässä selvittänyt, minkälaisen näkymän Winnicottin teoria mukautuvuudesta ja luovuudesta avaa (tieteellisiin) vuorovaikutuskokemuksiin. Hänen Kleinille kirjoittamansa kirjeen näkökulmasta olen havainnollistanut inhimillisen kommunikaation eräitä keskeisiä mutta vähemmän tutkittuja rakenteita, joiden ymmärtämisen väitän olevan elintärkeää ajatteluperinteen elinvoimaisuuden kannalta. Winnicottin ajattelun avulla argumentoin aluksi, että kokemuksellinen ympäristö voi olla yksilölle

mielekäs vain hänen omana luomuksenaan. Rajasin sitten ympäristön *käsitteelliseen ympäristöön* ja selitin, mitä Winnicott tarkoittaa väittäessään, että ”[y]ksilö kommunikoi ainoastaan sen maailman kanssa, jonka hän itse luo, ja samoin toiset ihmiset kommunikoivat yksilön kanssa vain sikäli kuin he luovat hänet” (Winnicott [1952] 1987b, 43). Analysoin tätä väitettä selvittämällä kommunikaation epäsymmetristä rakennetta ja näyttämällä, kuinka kohtaamisen illuusio jättää jälkimmäisen varjoonsa. Kohtaamisen kokemus on *illuusio* sikäli, että kullakin yksilöllä on tosiasiaa (ainakin osittain) erilainen hahmotus siitä, mitä hän toisen kanssa jakaa. Silti kyseessä on intensiivisten jakamiskokemusten *välttämätön edellytys* – kuten Winnicott kirjoittaa, kyseiset ”illuusiot” ovat *terveyden välttämättömiä osatekijöitä* ja ”ihmiselämän kohokohtia” (Winnicott [1952] 1987b, 43). Tällainen kokemus voi syntyä vain, jos keskustelijat *ottavat vastaan* toistensa ajattelutavan, *leikkisästi heittäytyvät siihen* ja *luovat* sen kukin omalla tavallaan. Tämän kautta myös toisen ajatukset voivat tuntua *omilta* – ja myös *olla* sellaisia. Tästä on kyse Winnicottin paradoksissa (ks. Winnicott 1990, 160). Vaikka ”neuvottelua” väistämättä

”
”Millään
kulttuurin
alueella ei ole
mahdollista olla
omintakeinen
muutoin kuin
perinteen
pohjalta.”

tarvitaan, se ei sellaisenaan riitä: ajatteluperinteen pirstoutuminen kuplamaisiksi koulukunniksi, jotka eivät *lähde mukaan* toistensa ajatteluun ja näin pysyttelevät pelkän neuvottelun alueella, on uhka koko perinteelle. Ajatteluperinne pysyy elinvoimaisena vain niin kauan kuin sen edustajat aktiivisesti edistävät ja tukevat yhdessä leikkimisen pyrkimystä ja ennakkoluulottomasti altistavat ajatteluun ulkoa tuleville vaikutuksille – siis tuhoamalla ja luomalla toistensa ajatuksia uudelleen ja uudelleen.

Voidaan kysyä, onko tässä korostunut idiosynkraattisen uudelleenluomisen vaatimus erityisen keskeinen psykoanalyysin kaltaisten oppialojen kohdalla ja vastaavasti vähemmän merkittävä vaikkapa eksaktien ja tilastollis-induktiivisten tieteenhaarojen kohdalla. Näin saattaa hyvinkin olla. Silti

kyse ei ehkä niinkään ole laadullisesta erosta vaan painotuksesta. Psykoanalyysin toki erottaa useista muista tieteenhaaroista pyrkimys kuvailla yksilön idiosynkraattisia kokemuksellisia rakenteita riippumatta siitä, kuinka yleisiä, tilastollisesti merkittäviä ja yleistettäviä ne ovat, ja kuitenkin pyrkiä kuvauksiin, jotka eivät ole vain idiosynkraattisia. Psykoanalyysi tasapainottelee universaalien ja kontingentin välillä pyrkien välttämään molemmat ääripäät – oppiala lepää tässä mielessä ”häilyvällä perustalla”, kuten Tuckett kirjoittaa (Tuckett 1998). Voidaan kuitenkin väittää, että vaatimus on muodollisesti sama kaikissa tilanteissa, joissa yksilö joutuu ope- roimaan hänelle valmiiksi annettussa käsitteellisessä tilassa – ja siten myös *kaikissa* tieteissä. Tieteelliset edistysaskeleet muodostetaan pääsääntöisesti haastamalla vallitseva ja usein valmiiksi mielletty teoreettis-käsitteellinen viitekehys – siis muodostamalla uusi (luova) tapa suhtautua vanhaan.

Tässä esittämäni analyysi saattaa osoittautua hyödylliseksi myös klinisen työn kannalta, mutta tämä aihe jää toisten tutkimusten aiheeksi. Esittämäni huomiot ovat kuitenkin nähdäkseni olennaisia paitsi tieteellisen ajatusperinteiden myös ihmisten välisen vuorovaikutuksen jäsentämisen kannalta laajemminkin: ne mahdollistavat uusia tulkintalinjoja esimerkiksi sellaisten odotusten suhteen, joita ihmisillä on yhteisymmärryksestä ja ymmärretyksi tulemisesta. Tässä kohtaa voisi ajatella esimerkiksi tapauksia, joissa yksilöstä tuntuu, että toinen ei *varsinaisesti ymmärrä* sitä, miltä hänestä tuntuu: omien kokemusten ja toisen niitä koskevien hahmotusten välillä on *epäsuhta*. Tässä esitetty analyysini avaa tähän uuden näkökulman. Sen valossa mainittu epäsuhta löytyy aina myös onnistuneista vuorovaikutuskokemuksista. Yllä esitetyn valossa voidaan sanoa, että tullessamme tietoisiksi siitä, että toinen ei varsinaisesti tavoita sitä miltä meistä tuntuu, tämä voi kielii myös korostuneesta herkkyydestä ihmisten välisen ymmärryksen (väistämättömälle) epäsymmetrialle. Jos yhteisymmärryksen illusori-

nen ulottuvuus, siis epäsymmetrian ohittaminen, jää ilmiönä huomaamatta, tämä voi ruokkia epärealistisia ja lapsenomaisia odotuksia yhteisymmärryksen edellytyksistä. Tätä aihepiiriä voisi olla mielenkiintoista tutkia enemmänkin edellä esitetyn väitteen kannalta, jonka mukaan yhteisymmärryksen ja ymmärretyksi tulemisen kokemukset eivät *koskaan* nojaa omien idiosynkraattisten mielteideni ja toisten idiosynkraattisten mielteiden samuuteen. Kohtaamisen illuusio, jota aina uudelleen etsimme haluamatta tietää sen olevan pelkkä illuusio, on elintärkeä rakennetekijä kaikissa vuorovaikutustilanteissa arkipäiväisistä keskusteluista kliiniseen vuorovaikutukseen – ja sellaisena se on myös kaikkien terveiden ajatteluperinteiden keskeinen osatekijä.⁷

7 Artikkelia kirjoittaessani monet ihmiset ovat antaneet ajatuksiaan tuhattavaksi ja uudelleen luotavaksi. Olen suuressa kiitollisuudenvelassa Henrik Enckellille, joka luki artikkelin englanninkielisen version huolellisesti ja antoi käyttöni useita tärkeitä näkökohtia, jotka otin omakseni ja jotka merkittävästi paransivat tekstiä. Kiitän lämpimästi myös Jussi Saarista, jonka kanssa olen viimeisten vuosien ajan käynyt tiiviisti keskustelua Winnicottista ja varhaisesta vuorovaikutuksesta. Olen kiitollinen myös Tiia-Mari Hovilalle, joka kommentoi artikkelin aikaisempaa versiota sekä Klein-arkistojen Jane Miltonille, joka pyynnöstäni tarkisti muutaman Kleinin ja Winnicottin suhteeseen liittyvän yksityiskohdan. Tutkimukseni on saanut taloudellista tukea *Koneen säätiöltä*, *Suomen Akatemialta* sekä *Jyväskylän yliopistolta*, mistä olen luonnollisesti myös hyvin kiitollinen.

Kirjallisuus

- Freud S (1966). Pre-Psycho-Analytic Publications and Unpublished Drafts. *SE* 1.
- Fonagy P, Target M (1996). Playing With Reality: I. Theory Of Mind And The Normal Development Of Psychic Reality. *Int J Psychoanal* 77:217-233.
- Fonagy P, Target M (2000). Playing With Reality: III. The Persistence Of Dual Psychic Reality In Borderline Patients. *Int J Psychoanal* 81:853-873
- Fonagy P, Target M (2007). Playing with reality: IV. A theory of external reality rooted in intersubjectivity. *Int J Psychoanal* 88:917-937.
- Green A (2001). *Life Narcissism – Death Narcissism*. Trans. Andrew Weller. London and New York: Free Association Press.
- Khan M (1958). "Introduction". In Winnicott 1958.
- Modell A (1968). *Object Love and Reality. An Introduction to Psycho-Analytic Theory of Object-Relations*. London: The Hogarth Press.
- Roazen P (2001). *The Historiography of Psychoanalysis*. New Brunswick and London: Transaction Publishers.
- Riviere J (1952). "General introduction". In M. Klein, P. Heimann, S. Isaacs, and J. Riviere (eds). *Developments in Psychoanalysis*. London: Hogarth Press.
- Rodman R (2003). *Winnicott. Life and Work*. Cambridge: Da Capo Press.
- Saarinen, Jussi & Taipale, Joonas (2019). "Donald Winnicott luovuudesta". *Niin&näin*, 19/4, 2019, 69-78.
- Sharpe E (1950). "Psychoanalytic problems revealed in language: An examination of metaphor". In *Collected Papers on Psycho-Analysis*. London: Hogarth Press, pp. 155-169.
- Stern D (1985). *The interpersonal world of the infant. A view from psychoanalysis and developmental psychology*. New York, NY: Basic Books.
- Stern, D. N., Sander, L. W., Nahum, J. P., Harrison, A. M., Lyons-Ruth, K., Morgan, A. C., Bruschweiler-Stern, N., and Tronick, E. Z. (1998a). "Non-Interpretive Mechanisms in Psychoanalytic Therapy: The 'Something More' Than Interpretation". *The International Journal of Psycho-Analysis*, 79, 903-921.
- Stern, D. N. (2004). *The Present Moment. In Psychotherapy and Everyday Life*. New York and London: W. W. Norton & Company.
- Taipale, J. (2021b). "The illusion of contact. Insights from Winnicott's 1952 letter to Klein". *The International Journal of Psychoanalysis* 102(1), 31-50.
- Taipale, J. (2021a). "Being carried away. Fink and Winnicott on the locus of playing". *The Journal of Phenomenological Psychology* 52, 193-217.
- Taipale, J. (2022). "Leikin viemää. Fink, Winnicott ja leikin kokemuksellinen paikka". *Niin&näin* 22(1).
- Taipale, J. (tulossa). "Sharing and other illusions – Asymmetry in 'moments of meeting'". Teoksessa Magnus Englander & Susi Ferrarello (toim.): *Empathy and Ethics*. Lanham/Boulder/New York/Oxford: Rowman and Littlefield.
- Target M, Fonagy P (1996). Playing With Reality: II. The Development Of Psychic Reality From A Theoretical Perspective. *Int J Psychoanal* 77:459-479.
- Tähkä R (2000). Illusion and reality in the psychoanalytic relationship. *Scand Psychoanal Rev* 23:65-88.
- Winnicott D (1958). *Through Paediatrics to Psychoanalysis*. Collected papers. London: Karnac Books.
- Winnicott D (1964). *The Child, the Family, and the Outside World*. London: Penguin Books.
- Winnicott D (1965). *The Maturation Processes and the Facilitating Environment*. New York: International Universities Press.
- Winnicott D (1971). *Playing and Reality*. London and New York: Routledge.
- Winnicott D (1986). *Home is where we start from. Essays by a psychoanalyst*. Edited by Winnicott C, Shepherd R, Davis M. London: Penguin Books.
- Winnicott D (1987a). *Babies and Their Mothers*. Reading, Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company.
- Winnicott D (1987b). *The Spontaneous Gesture*. Selected Letters by D. W. Winnicott. Edited by Robert Rodman. Cambridge and London: Harvard University Press.
- Winnicott D (1988). *Human Nature*. London: Free Association Books.
- Winnicott D (1989). *Psycho-Analytic Explorations*. Edited by C. Winnicott, R. Shepherd, and M. Davis. London: Karnac.
- Winnicott, D (1990). *Deprivation and Delinquency*. Toim. Claire Winnicott, Ray Shepherd and Madeleine Davis. Routledge, Lontoo.
- Winnicott, D (2013). D. W. W. on D. W. W. Teoksessa Jan Abram (toim.): *Donald Winnicott Today*. Routledge, Lontoo, 29-45.

Joonas Taipale
FT, dos., yliopistonlehtori
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto